

MEMORIA NOASTRĂ

Cum o fi fost, oare?

Trudind la descoperirea cronicilor teatrale scrise de Camil Petrescu în anii '20-'30, răspândite în publicații inter și post belice, și confruntându-le cu exigențele sale teoretice, am constatat că foarte puțini interpreți s-au vădit a depăși ștachetele superinale ale teoreticianului cronicar. Lectura cronicilor semnate de Arghezi și Rebreanu mi-a dezvăluit similitudinea lor de opinii cu privire doar la câțiva actori. Există, însă, un singur actor pentru care cei trei și alți scriitori și cronicari profesioniști nu-și precupețesc elogiile, mărturisindu-și chiar un fel de slăbiciune. Nu îngăduință. Ci plăcerea de a se lăsa cuceriti de farmecul său indescriptibil, pe scenă și în viață. El se numea ION IANCOVESCŪ. A jucat în peste o sută de piese, multe dintre ele în propria traducere. A apărut de peste 15 000 ori în fața publicului, mai totdeauna aplaudat la scenă deschisă, ovaționat la sfârșit. L-au solicitat să li se alăture toate trupele particulare, dar și Teatrul Național. Îl așteptau la Capșa sau aiurea, minți luminate, dornice de a-i asculta poveștile, proiectele, glumele, ironiile, chiar sarcasmele. De la debutul în 1911 până la dispariția din 1966, a fost, poate, personajul cel mai colorat al lumii teatrale. Și a mai fost un om liber. A detestat înregimentarea. De aceea, a construit teatre. Șapte la număr. Unele, cum este Teatrul Mic de astăzi, l-a făcut dintr-un cabaret, ca și sala de sub Cercul Militar. Un altul, care a devenit sediul Teatrului Regina Maria, apoi al Operei, pentru a fi demolat sub Ceaușescu, l-a transformat dintr-o sală de tir ș.a.m.d.

Pe când încercam din monografia lui Massoff, închinată lui Iancovescu, și din cronicile ce i-au consemnat sau analizat succesele, să descopăr cât de cât ce a stârnit acea admirație necondiționată, colegul meu, Ion Cazaban mi-a semnalat existența unei arhive, rămasă în grija doamnei Ioana Iancovescu, nepoată de frate. Am purces la cercetarea arhivei pentru un viitor volum Iancovescu, ce reia monografia apărută, completată cu date, materiale și imagini inedite.

Oferim mai jos o scrisoare semnată de Ion Iancovescu și adresată lui Tudor Arghezi, din care reiese ceva din finețea ironiei și noblețea celui căruia i se închinaseră atâtea pagini ditirambice, probabil, pe bună dreptate. (Florica ICHIM)

Domnule Director,

Urmărind războiul de moralitate întreprins de d-nii Emil D. Fagure și Victor Eftimiu, să nu vă mire prea mult faptul că mă amestec în pulberea și mirosul lui – ziceam eu în scrisoarea mea – și continuiam ca mai la vale:

Dacă ar fi vorba numai de moralitatea în artă, aplicată piesei jucate acum la teatrul meu Mic, Fotoliul 41 de Louis Verneuil, aș trece curajul de austeritate al criticilor mei, fluierând cu mâna în buzunar (vreau să zic: în buzunarul meu). Și iarăși nu aș fi luat cuvântul într-o problemă de morală, amestecată cu estetică, dacă domnii mai sus numiți ar fi făcut parte din suita Patriarhului Daminos al Ierusalimului, sosiți din pustietățile Macedoniei și ale Libanului ca să predice, călări pe lada sufleurului, virtuțile teologice din București.

În realitate, nu este vorba nici de morală în Teatru, nici de niște ingineri înspăimântați, cuprinși de amețea și vărsături la spectacolele Teatrului Mic. Cei

Rolul de debut: Titi din *Cometa* de Dimitrie Anghel și Șt. O. Iosif, 1911.
Desen de Iosif ISER

doi heruvimi de la Lupta au văzut, ca să zic așa, altele mai groase și tot nu au izbutit măcar să roșească. Poate să le injectez de astă dată eu un cinzec de sânge în obraz.

De altceva este vorba. Teatrul Mic, început cu râvnă și dus cu tenacitate, a sfârșit prin a se impune în București prin toți muncitorii lui și apoi la Paris și prin Elvira Popescu și Mihalescu.

După o muncă aprigă, urmărită orbește, un actor, care sunt eu, a creat un teatru nou, care este Teatrul Mic. Am debutat într-o sală care dusesese toate încercările la dezastru, într-o atmosferă de total scepticism, cu singurul capital cel al energiilor mele. Din partea moraliştilor din presă, obișnuiți să fie tarifați de toate teatrele sub toate formele (traduceri nefăcute, bilete vândute la casă în folosul criticului, bani de buzunar, flirturi în cabine, protejate de directori, etc) nu am avut decât neplăceri. Sărăcie dar și hotărârea a nu-mi cumpăra elogiile, la care am socotit că sunt îndreptățit de modestele mele însușiri teatrale, m-au împiedicat să înlesnesc cutărui sau cutărui redactor valoros din presă, câte un chef cu damă, la Șosea. De câte ori m-am simțit ochit pentru a fi supus impozitului de presă, am dat cu picioarele; și știți unde nimeresc picioarele ațâțate: în cea mai autentică specialitate a criticului dramatic. Am un instinct, un miros precis, care mă face să mă păzesc cu sălbăticie de mângâierile presei. Cum o flerez – mi se sbârleşte părul, mă agit și... refuz!

Se spunea odinioară că fără concursul plătit al criticii ziarelor, un teatru bucureștean nu poate să dureze. Eu am demonstrat contrariul și, în ziua când voi avea toată presa contra mea, sunt sigur că voi face rețetele cele mai mari...

De câte ori se compunea pe vremuri o trupă, grija tuturoara era să-l angajeze pe domnul Emil D. Fagure ca june amarez sau ca tenorino la gazetă. Fără acest intelectual, care a fleșcăit un pătrat de veac, nu se putea face teatru în București, înainte de război. Timpurile s-au mai schimbat. D. Emil D. Fagure s-a dovedit a fi ceea ce este, un gazetar insignifiant, care și-a tras toată obrăznicia și vechea dictatură de la titlul ziarului Adevărul. Trecând la altă gazetă, domnul Fagure a suferit pățania chelnerului dat afară de la Capșa și angajat la Turnu Măgurele: s-a demonetizat. Prin „critica” făcută piesei Fotoliul 47, domnul Fagure găsește mijlocul indirect de a-și oferi serviciile și de a încerca readucerea în uz a unei deprinderi anulată de mine.

Iată un moralizator al Teatrului, un călugăr, un pur, un cadif, un efeb, un bectimis, o libelulă. Dacă v-aș mai spune că acest efeb a mâncat palme în public de la femei de-o anumită vârstă, o să pricepeți că nici persoanele cu care și-a împărțit el, în căsnicie, beneficiile teatrale și potențele conjugale nu au avut o părere sublimă despre mutra pustie care au cârpit-o.

Domnul Fagure face azi pe răstignitul pentru artă și morală. În labele sale de săpun fetid niciun călău nu va primi să împlânte piroanele divinului supliciu – și limba lui cu clăbuc, cerșetoare de băuturi fine gratuite, va refuza să o ungă cu un burete desinfectant, ultimul dintre hingheri.

Cu domnul Victor Eftimiu se complică într-altfel. Acest domn și-a jucat piesa Akim în franțuzește la Paris, cu un mare insucces, în același timp ce Fotoliul 47 de Verneuil repurta considerabile succese. Actualmente, această piesă, jucată de mine în românește la București, se mai joacă în nemțește la Viena și Berlin, în englezește la Londra puritană, cu un succes identic și fără să scandalizeze pe Fagurii și Eftimii locali, pentru motivele că exemplarele lor unice se găsesc exclusiv la București.

Piesa Akim, a moralistului Albanez, a cunoscut la Paris un calvar imens de icre moi și șampanii, căruia moralistul i s-a supus cu toate fidelele sale elasticități naturale. Ca să-și poată monta lucrarea teatrală, pe cheltuiala unui bogătaş foarte cunoscut, Domnul Eftimiu a slujit la chefurile pariziene ale bogătaşului de bufon, de scui pătoare și de closet. Când boierului îi trebuia batistă, domnul Eftimiu își desfăcea și oferea iute lavaliera, când plătitorul trebuia descălțat de o gheată de lac, domnul Eftimiu își scobora mâinile și genunchii spontan. Dacă era nevoie de o ștergătoare moale, domnul Eftimiu oferea mânușile sale pandișpan și jiletca de catifea – și ar fi oferit, pentru orice serviciu și pipăirile labiale. Generos fără măsură, domnul Eftimiu oferă totul, fără să cruțe nimic; și adeseori oferă chiar mai mult. D-sa știe să tolereze în viață atâtea, încât nu-l mai poate propriu-zis jigni pe scenă nimic, decât printr-o pervertire inversă a insului său social. Presupusa imoralitate a lui Verneuil cel puțin amuză publicul sau umple sala Teatrului Mic. Imoralitatea vie a domnului Eftimiu în schimb degradează și dezgustă. Nu sunt un director de teatru timorat și nu mi-am făcut o meserie din a menaja ipocrizia tolerantă a șefilor de bordel, îmbrăcați în sutane de predicatori.

Notați, vă rog, că știu exact cu ce lașități am de-a face. Le provoc într-adins, ca să le demonstrez categoric. Domnii Fagure și Eftimiu vor suporta contraofensiva mea fără niciun cavalerism. Amândoi sunt prea vițioși în sensul murdar integral al cuvântului ca să nu-și adore unul pielea puturoasă, celălalt comoditățile luxurioase de băiat de cârciumar parvenit în intelectualitate. La ideea ca un vârf de floretă ar putea să deșerte la canal cele mai dulci ale lor combinațiuni, ei sunt în stare să plângă și, ticăloșii, să se resemneze.

Ion IANCOVESCU

Cu Radu BELIGAN în Orașul fără avocați de Nicolo MANZARI, 1941